

SOBRE EL MOT QANA : TRANSCRIPCIÓ CORRECTA ?

G. ROSSELLO BORDOY

Gràcies al llibre de Henri Goblot¹ s'ha popularitzat entre nosaltres el mot *qanat*, escrit, a l'hora de representar la forma de plural, amb uns sistemes poc adients: *qanat/s*, *qanat(s)*, etc... que converteixen l'ortografia tradicional en una cosa inversemblant.

Tal paraula defineix la coneguda font de mina, o sia aquella captació d'aqüífers feta mitjançant una perforació en vertical que ens permet arribar a un nivell freàtic fèrtil. La sortida de les aigües torbada està organitzada a base d'una canalització o mina que gràcies a una lleugera pendent permet que el cabal, per simple gravetat, pugui aflorar a la superfície i restar a l'abast del consumidor sens necessitat d'acudir a cap tipus d'enginy mecànic: sínia, corriola, cigonyal, etc...

El mot té una clara procedència de l'àrab i el trobam documentat ja en època medieval baix la forma [] *qanâ*, és a dir un nom d'acció de l'arrel Q-N-W, paraula del gènere femení gràcies a la terminació en *tâ' marbûta*. Tals disquisicions, pels arabistes, resten fora de lloc i no cal precisar, a l'hora de transcriure el mot si la t final, característica de la desinència femenina cal expressar-la o no. Sabem que fora de l'estat constructe tal terminació no queda reflectida mai al fer la transcripció i basta.

El problema es planteja pels no arabistes que habitualment sí reflecteixen aquest so a les seves transliteracions i el que seria un simple *qanâ* queda convertit en *qanat*, com si d'una forma en estat constructe es tractàs.

Goblot al seu llibre va construir a la francesa, del singular *qanat* directament la forma plural *qanats*, sens greus problemes. Sens dubte Goblot no és arabista, la qual cosa no impedeix que el seu estudi deixi de ser una fita cabdal en el camp d'aquest tipus d'investigació.

Els que refiant-nos de Goblot hem seguit les seves petjades² ja hem incorregut en una falta més greu i en aquest sentit el *mea culpa* cal entonar-lo de bon de veres per quant jo mateix no estic lliure de pecat.

Si volem transcriure correctament el mot tant en castellà com en català caldria fer-ho de la manera següent:

¹ Henri GOBLOT: *Les qanats. Une technique d'acquisition de l'eau*. Paris, 1979.

² M. BARCELO, M. A CARBONERO, R. MARTI i G. ROSSELLO BORDOY *Les aigües cercades. Els qanat(s) de l'illa de Mallorca*, Palma de Mallorca, 1986.

qanâ, en singular

qanawât, en plural, encara que la forma *aqnîya* estigui també documentada al *Vocabulista in arabico*.³ Dita paraula per tant es una forma que al menys en època medieval va tenir una certa vigència, fins i tot a les Illes Orientals de al-Andalus.

La paraula endemés caldria mantenir-la com a femenina: la *qanâ* o les *qanawât*.

En materia de transcripcions o sia la possibilitat d'establir un sistema consensuat de codi que permeti la perfecta comprensió d'aquelles paraules escrites en llengües que no utilitzen la grafia llatina és quelcom impossible. I en el cas de l'àrab més encara, per quant es barregen el sistema castellà de la *Escuela de Estudios Arabes*, la transcripció internacional de la *Encyclopédie de l'Islam* amb les seves dificultats a l'hora d'emprar notacions a base de dues lletres per a designar determinats sons de l'àrab o la més recent, pel que fa al català, posada en ús per la *Gran Enciclopèdia Catalana*.

En conseqüència a l'hora d'establir, d'una vegada per totes, un sistema coherent, malgrat no sia dogma de fe ni norma d'obligat compliment, no és fàcil. Basta que sorgeixi una proposta meditada per que tal cosa no sia acceptada pel comú.

El mot *qanâ*, endemés, té una llarga implantació tant al castellà com al català. Si acudim al mestratge dels glosaris medievals observam que al *Vocabulista in arabico*, datat al segle XIII, ja està present baix la forma *qanâ* / pl. *qanawât*.⁴ Pedro de Alcalà,⁵ el qual promocionà a principis del segle XVI un sistema de transcripció de l'àrab a la grafia llatina, transcriu el mot com a *caná*, *canaguat* i en el cas de presentar-se la paraula en estat constructe: *canal de molino* = *canát arrihá*, pl. *canaguát al-arhia*.

Com a ètim de topònims encara vigents trobam dins l'àmbit del català el nom de lloc Alcanar i en el cas concret de Mallorca el de Canet a Esporles, encara que en aquest cas el DCVB el fassi derivar d'un *canyetum* llatí.⁶ L'existència d'una *qanâ*, important font de mina a Canet, que per si fos poc era una de les fonts cabdals, la qual abastava d'aigua a Madîna Mayûrqa, fa pensar que també el Canet de Mallorca derivi de la *qanâ* àrab.

En el cas del castellà possiblement el topònim Cañete tengui a veure amb tal ètim, però això és altra història que no ve al cas, ara per ara.

Com a conclusió si volem mantenir, a nivell divulgatiu, una forma prou establerta, gràcies a la importància del llibre esmentat de Goblot, no es pot rebutjar la presència del mot *qanat*, sempre en cursiva o entre cometes per tractar-se d'un gal·licisme. El seu plural hauria de ser *qanats*, simplement, no l'alambicada fórmula *qanat(s)* que res té a

³ F. CORRIENTE: *El léxico árabe andalusí según el "Vocabulista in arabico"* Madrid, 1989, 255.

⁴ F. CORRIENTE: *El léxico árabe andalusí según el "Vocabulista in arabico"*, Madrid, 1989, 255.

⁵ F. CORRIENTE *El léxico árabe andalusí según P. de Alcalá (Ordenado por raíces corregido, anotado y fonémicamente interpretado)* Madrid, 1988, 172

⁶ DCVB: subvoce.

veure amb la normativa ortogràfica establerta. En canvi si es tracta d'un estudi científic cal utilitzar la transcripció fonètica adequada o sia *qanâ*, pl. *qanawât* sens més complicacions.

És tan sols una opinió d'un arabista que es va deixar sorprendre a un moment precís per la importància del llibre de Goblot i que considera és hora de rectificar i fer, d'una vegada per totes, les coses ben fetes, si la meva opinió és acceptada de bon grat benvinguda sia, sinò agrada quedi constància de la meva opinió i del *mea culpa* consiguient, puix consider que rectificar quan cal és bo, just i necessari.

RESUM

Una breu consideració sobre el mot *qanâ*, que designa en àrab el sistema de captació d'aigües freàtiques mitjançant pou en vertical i sistema de sortida del cabal aqüífer a la superfície utilitzant canals subterrànics amb un grau de pendent molt baix, per tal d'estalviar l'ús d'enginyers mecànics per apropar l'aigua a l'usuari. L'autor considera que la transcripció correcta seria *qanâ*, en femení: una *qanâ*, la *qanâ*. Malgrat tot l'ús, establert i gairebé consolidat de la transcripció a la francesa *qanat*, podria ser acceptada en casos de divulgació i d'informacions no científiques.

ABSTRACT

A brief consideration of the word *qanâ* which designates in Arab the system of collecting phreatic waters through vertical wells and outcoming system of aquifer-flow to the surface using underground watercourses with a very low degree of incline, with the object of saving the use of mechanic devices to bring water near the user. The author considers that the right transcriptions would be *qanâ* in feminine gender. In spite of that the use -established and almost consolidated- of the French transcription, *qanat* could be accepted in cases of non-scientific divulgation and information.